

Valdisholm – og litt om gårdsnavnene Folkenborg og Trømborg i Eidsberg

Av Kåre Hoel †

*The present article was found with Kåre Hoel's manuscript to Vol. 19 Eidsberg of his work on the settlement names of the county of Østfold (BØ). Valdisholm is the name of a small uninhabited island in the river Glomma. Written tradition as well as archeological finds show that a fortress stood on the island at least as early as the beginning of the 13th century. Hoel reconstructs an ON form *Valdinsholmi which he compares with two other names in the municipality of Eidsberg, Folkinsborg, the present Folkenborg, and Treginsborg, now Trømborg, both undoubtedly at one time fortified royal farms. The first element of *Valdinsholmi is interpreted as the possessive form of *valdinn m, from ON vald n, 'power, might, authority', cf. the verb valda, 'rule'; cf. also ON valdborg f, 'stronghold'. *Valdinn m may then be understood as 'he who rules' or 'the mighty one', and Valdinsholmi 'the fortified island of the ruler'.*

I manuskriptet til *Bustadnavn i Østfold. Eidsberg* (BØ XIX, utg. 2020) har Kåre Hoel (1922–1989) en artikkel om *Valdisholm*. Da dette ikke er noe «bustadnavn», har jeg funnet det riktigst å ikke ta artikkelen med i den redigerte versjonen av boka. Navnet er imidlertid språklig interessant – og holmen har en viss historisk interesse, og jeg har derfor i samråd med de øvrige redaktørene i Namn og nemne funnet å ville publisere en varsomt redigert versjon av artikkelen. I all hovedsak er den trykt i samsvar med prinsippene som er lagt til grunn for utgivelsen av Hoels verk (BØ I–XX). Lydskriften er således en forenklet *Norvegia*. For øvrig har jeg tilføyd noen kommentarer og en litteraturoversikt.

Tom Schmidt

Valdisholm – til Ualdensholma (Valldisholma) NgL 1 r II 430, 1300–1350.¹⁾ til/i Val(l)disholma (HHs: Flateyjarbók 72, 91, 114, 144 f.²⁾ (jf Cod Fris,³⁾ Eirsp, AM 81a Fol).⁴⁾ Wallentzøhuus Ngl 1 r IV 376, 1346 (avskrift 1649 av avskrift 1483). *vider Valdens holma* RB 252, ca 1400. Wallersøe Norge I 106 223 273 289, 1743. Valdisholm Wilse 12 53–60, 1791. Vallandsøe Wilse 22 53, 1791.⁵⁾ Valders Holm 1822 K. Valdisholm 1971 ØK. 2019 NK.

Valdisholm er en lite holme i Glomma utenfor gnr. 32 Lindhol i Eidsberg. Den omtales flere steder i Håkon Håkonssons saga som sete for kongens lendmann, Arnbjørn Jonsson. Det var da en befestet borg på holmen. På Magnus lagabøters tid ble den brukt som fengsel. Alle merker etter fordums storhet er nå praktisk talt borte. Holmen er altfor liten til å kunne ha vært annet enn et militært støttepunkt på et strategisk sted, nettopp der Glomma slutter å være farbar. Jacob Nicolai Wilse (1791: 56) tenker seg derfor at Arnbjørn Jonsson har bodd på gården Lindhol, der Wilse (s. 54) også nevner store steinrøyser oppe på den bratte bredden rett imot Valdisholm, og som han tror må ha vært ment som fundament for et festningsverk langt større enn holmen. Borga på holmen må ha eksistert også i 1346, da kong Magnus Eiriksson den 25. april utsteder ei retterbot på «Wallentzøhuus» (avskrift 1649). Navnet er her blitt et typisk borg- eller festningsnavn på *-hus*, et navn som neppe har vært i alminnelig bruk, men kanskje nærmest er blitt laget for anledningen i analogi med andre, mer kjente navn på befestete steder der *-hus* var et alminnelig etterledd, f.eks. *Akershus* og *Båhus*.

Noe underlig er det at den samme retterbota som utstedes i 1346 (NgL IV 375 f.), også finnes utstedt samme dag og samme år «a Halóysu», d.v.s. på den nåværende gården Holøs i Rakkestad, om lag 1 mil fra Valdisholm (NgL III 165–67). Naturligst er det vel å forklare dette av kongens reiserute, slik at originalen har vært skrevet det ene stedet om morgenen, mens

-
- 1) Formen «Valdisholma» forekommer ifølge NgL i fem om lag samtidige versjoner av *Hirdskrá*; alle islandske.
 - 2) Sidehenvisningene gjelder bind 3, utg. av Guðbrandr Vigfusson og C. R. Unger i 1868, der følgende former finnes: «til/i Valldisholma» (s. 72, 114, 144 f.), «i Valldisholma» (s. 91).
 - 3) *Frisbok* (*Codex Frisianus*) har «til/i Valldisholma» på s. 451, 467, 486, 510, og på s. 583 heter det at Håkon lot «hvsu Valldisholma».
 - 4) *Eirspennill* (AM 47 Fol.) har følgende former: «til Valldisholma» (s. 532), «i Valldisholma» (s. 547), «i/um Ualldis holma» (s. 567, 597). AM 81a Fol. har følgende: «til/j Valldisholma (s. 411, 445). «j Valldissholma (s. 487), «til Valldis» (!, s. 545).
 - 5) Wilse 1779 (s. 430) skriver «Vallandsøe, (Valdisholm)».

den er blitt skrevet på et nytt sted om kvelden, og stedet for utstedelsen i dette tilfellet er blitt forandret i samsvar med reiseruta. Nå kan det ikke ha vært vanlig at stedet for utstedelse av et brev forandres etter det sted man er kommet til når avskriften tas. Forklaringen tør her være at kongen har vært på tur nordover. Da er det forståelig med en «retting» fra et simpelt gårdsnavn som *Halóysa* til det langt flottere «Wallentzøhuus» når brevet på nytt skulle dikteres eller avskrives. At *Halóysa* og «Wallentzøhuus» skulle være identiske, og at den kongens mann som styrte for Valdisholm bodde på *Halóysa*, som derfor skulle være kalt «Wallentzøhuus» i 1346, må man kunne se helt bort fra. Navnet gjelder uten tvil Valdisholm, men kan vel også i dette ene tilfellet der navnet kjennes, være brukt om borgkommandantens gård, da helst Lindhol, men kanskje også den noe lenger sønnafor liggende storgården Huseby.

Navnet kan i dag høres uttalt i mange forskjellige former – og med vekslede tonelag, et resultat av at den muntlige tradisjonen er blitt utsatt for litterære påvirkninger, således [ˈvaldɪshɑ̂tm(ən)], [ˈ(ˈ)valdɪsøy(a)], [ˈvalɔs-hɑ̂tm(ən)], [ˈvalɔsøy(a)], [ˈ(ˈ)valanshɑ̂tm(ən)], [ˈ(ˈ)valansøy(a)]. Skiftet i etterleddet kan sammenliknes med følgende ord av Wilse (1791: 53): «I den gamle Norske Historie forekommer ellers Valdisholm, nu kaldet Vallandsøe». Dette kan ikke forstås på annen måte enn at den sistnevnte har gjeldt for en vanlig brukt talemålsform, forskjellig fra den gjennom Håkon Håkonssons saga litterært overleverte *Valdisholm*. Uttalen [ˈvaldis-] er reint litterær. [ˈvalɔs-] er sannsynligvis en folkeetymologisk omdanning i tilslutning til landskaps- og innbyggernavnet *Valders* (*Valdres*). At *a* har holdt seg som [a] og ikke blitt åpnet til [æ], må skyldes de andre kjente formene, der uttalen var med [a]. Man kunne være tilbøyelig til å mene at uttalen [ˈvalɔs-] er oppstått av den litterære formen *Valdis-*, men da allerede kartet 1822 K har «Valders Holm», kan det vel hende at denne formen var en brukelig uttale også på Wilses tid, selv om han bare nevner «Vallandsøe». Det var nok mulig at [ˈvalɔs-] var oppstått, ikke av *Valdis-*, men av en gammel form **Valdens-* > **Valle(n)s-*, også i dette tilfellet ved folkeetymologisk omdanning og ikke ved noen særutvikling på reint språklig grunnlag (jf. Hoff 1946: 209).

I alle fall kan vi gå ut fra som sikkert at den formen *Vallands-* som Wilse nevner som alminnelig uttale på hans tid, og som svarer helt til [ˈ(ˈ)valans-] i dag, er helt upåvirket av den litterære formen *Valdis-*. Denne nåtidsformen

med [n], på Wilses tid helt forskjellig fra den litterære formen uten *n*, må gå tilbake på de gamle formene med *n*, «Valdens-» (RB), «Ualdens-», «Wallentz-» (NgL).

Men uttalen [“(’)valans-] kan ikke være regelrett utviklet, og det kan neppe være annet enn folkeetymologisk omdanning som også her har gjort seg gjeldende. Særlig når navnet gjaldt et så sjeldent og fantasiegående sted som en middelalderlig ridderborg, kunne man vente folkeetymologisering til et lydlig nærstående navn som var mer kjent enn det regelrett utviklete **Vallens-* < **Valdens-*. Det ligger da nærmest å forklare formen [“(’)valans-], med *a* i andre staving, som folkeetymologisk tilslutning til *Valland*, det gamle navnet på Frankrike, i alminnelighet Nordvest-Frankrike, et område med mange borger og festninger og med noe av riddertidas romantikk over navnet. Men da må også byttet **Valdens-* > *Vallands-* ha foregått tidlig, mens navnet *Valland* enda var vanlig kjent.

Kanskje kunne også nevnes den mulighet at *Valland* kunne være en avsporet sideform av det gamle, sagnhistoriske heltenavnet norrønt *Vǫlundr* m. Mulig kunne denne tanken finne noen støtte i at dette navnet i svensk før delvis har vært *Valand*.⁶⁾

Et annet bevis på at navnebyttet ikke er foregått i de siste århundrer, er opprettholdelsen av fullvokal [a] i første stavelse. I det regelrett utviklete **Valdens-* > **Vallens-*, som ligger til grunn for navnebyttet, kunne, på det tidspunkt forandringen fant sted, fullvokalen [a] enda ikke ha blitt åpnet til [æ], som er den regelrette utvikling. Om så var skjedd, ville det nemlig ikke ha foreligget noen grunn til å assosiere *Vallands-* med en uttale med åpnet vokal, *[“vælns-].

Uttaleformen «Vallandsøe» hos Wilse, som var uavhengig av den litterære formen *Valdisholm*, samsvarer ikke bare med uttalen [“(’)valans-øy(a)] i dag, men – for andreleddet øy – også med «Wallantzøhuus» i NgL. Om man kan stole på avskriverne, har øy vært brukt ved siden av *holm(e)* alt på 1300-tallet. Når det så gjelder å vurdere de to eldste overleverte formene «Valdens-», «Valldis-», taler de foregående formene med *-n-* avgjort for den første. Dette støttes også av at to forskjellige kilder som *Røde bok* og de norske håndskriftene av NgL har «*-n-*», mens det er de islandske avskriftene som har «Valldis-». De forskjellige håndskriftene av Håkon Håkonssons saga har også «Valldis-», som det må ha stått i ori-

6) Dette er tilføyd i en fotnote.

ginalen, men også her er å merke at sagaen ble skrevet av en islending. Når disse ting tas i betraktning, kan vi ved forklaringen av navnet trygt gå ut fra formen «Valdinsholmi», av et eldre **Valdinsholmi*.

Det foreligger altså et navn på et befestet sted, ei borg, og forleddet i dette navnet ender på *-ins*. Det er ikke til å unngå at man kommer til å tenke på et par andre navn, nettopp i samme herred, *Treginsborg*, som har gitt navn til *Trømborg* sokn (gnr. 159 og 160), og *Folkinsborg*, nå *Folklenborg* (gnr. 71), Håkon Håkonssons fødested og tidligere kirkested for et eget kirkesokn av samme navn.

Folkinsborg forekommer også i naboherredet Rødenes, også den gården nevnes i Håkon Håkonssons saga som kongsgård. Når begge *Folkinsborg*-gårdene nevnes i denne sagaen som kongsgårder, må det være rimelig å oppfatte *borg* her og i det nærliggende *Treginsborg* i betydningen ‘befestet sted’, siktende til godt forsvarte kongs- og høvdinggårder, eller, som Asgaut Steinnes (1957–58: 306) har antydnet, til militære støt-tepunkt i et forsvarssystem. Vi får da akkurat samme forhold som ved «Valdinsholmi». Navnene gjelder befestete steder, og forleddene ender på *-ins*: *Folkins-*, *Tregins-*.⁷⁾

Treginsborg antas å komme av et mannstilnavn norrønt **Treginn* m (Lind 1921: 387). Det **folkinn* m som synes å måtte foreligge i *Folkinsborg*, kunne analogt med det ventes å være et personbetegnende ord, og man kunne gjette på et ord avledet av *folk* n, ‘krigsflokk’, norrønt **folkinn* m, synonymt med *fylkir* m, ‘høvding’.

Følger man tanken om et personbetegnende ord videre for det funksjonelt og formelt parallelle *Valdinsholmi*, skulle man ha for seg et **valdinn* m. Også i dette ordet er stammen klar. Den må være det *vald-* som forekommer i *vald* n, ‘velde, makt, herredømme, styremakt’, og det tilsvarende verbet norrønt *valda*, ‘ha makt, rå over’. Spørsmålet er på hvilket formelt grunnlag formen **valdinn* er dannet.

Ved **folkinn* syntes det ikke å kunne være tale om noen preteritum partisipp-dannelse. Her derimot er nok en preteritum partisipp *valdinn* av *valda* v språklig mulig, men logisk lite rimelig, da ordet ville gi uttrykk for en passiv i stedet for en aktiv tilstand (‘den som ble rådet over’, i stedet for ‘den som råder over’). Men om det kunne dannes et avledet personbetegnende **folkinn* m til *folk* n, måtte det også kunne dannes et **valdinn*

7) Se nærmere i BØ XIX 182–84, 329.

m til *vald* n. Betydningen ville da nærmest bli ‘den som styrer, råder’, eller ‘den mektige’. Et slikt **valdinn* m kunne da sammenliknes med norrønt *valdari* m, *valdi* m, *valdr* m, alle med betydningen ‘styrer, hersker’; jf. også *folkvaldi* m, *folkvaldr* m.

Om man ikke vil godta forleddet som dannet av et personbetegnende suffiks på *-inn*, men likevel vil oppfatte det som et personbetegnende ord, kunne nok teoretisk tenkes at forleddet var bestemt form genitiv av et slikt. Den gamle formen *Valdenscholmi* kunne da formelt komme av et **Valdanscholmi* > **Valdæns-* > *Valdens-*, med den tidlig inntrådte reduksjon av *a* > *æ*, *e* etter lang rotstavelse, også *-an* > *-en*; se Seip 1955: 135, 253. Et slikt *Valdens-* < **Valdansch-* ville da kunne være bestemt form genitiv av det ovenfor nevnte *valdi* m, men forklaringen genitiv er lite rimelig, både p.g.a. den gamle skrivemåten «Valldis-» med *i*, og ved at den da må skilles fra de to andre navnene, *Folkinsborg* og *Treginsborg*, der *i* utvilsom er det gamle.

En annen mulighet burde også prøves. Formelt skulle **valdinn* m med *i* kunne være bestemt form av det ovenfor nevnte *valdi* m – med tidlig bortfall av genitivs-*s* til substantivet når *-s* står til artikkelen (Seip 1955: 77, 188 f.: *bopings*, *heimens*, *arins*, *rikins*, *konongens*, *iarlens* osv.).⁸⁾ Men også ved en slik forklaring ville man miste forbindelsen med *Folkins-*, *Tregins-*, da det ved disse ikke synes å kunne være noen bestemt artikkel i genitiv som er lagt til noe personbetegnende, enstavet substantiv. Dertil kommer at et substantiv i bestemt form genitiv er helt uvanlig som forledd i stedsnavn. Her hvor man har en helt spesiell navnetype på tre navn, kunne man kanskje likevel med noen rett tenke seg en slags «riddertidsnavn» av særlig lagingsmåte, og uttalen av *Folkenborg* med enstavings tonelag kunne da få en forklaring.

Godtar man en slik lagingsmåte med et substantiv i bestemt form som forledd, var enda en mulighet tenkelig. I *Stjórn* forekommer et ord som det ligger nær å assosiere med borga på *Valdinsholm*, nemlig *valdborg* f, som Heggstad oversetter med ‘mektig borg’, der forleddet er *vald* n i stammeform.⁹⁾ Da den befestete *holme* her står i samme betydning som *borg*, kan man spørre om **Valdins-* kan settes i direkte sammenheng med *Vald* – dvs. *vald* n – uten å gå omveien om en personbetegnelse. Med den samme tidlig inntrådte, reduserte genitivslaging med bortfall av *-s* til substantivet når *-s*

8) Tilføyd i marginen: Sannsynligvis i tilfelle uten *-s* alt da det ble dannet.

9) Se Fritzner III 844: «Borg, Stad som behersker et omliggende Distrikt».

står til artikkelen, kunne *Valdinsholmi* teoretisk tenkes å inneholde bestemt form genitiv av *vald* n: ‘maktens, styremaktens, riksmaktens befestete holme’. Forklaringsmåten kunne også brukes på *Folkinsborg*, da *Folkins*- kunne være bestemt form genitiv av *folk* n og stå for **Folksins borg*, ‘hærfolkets, hirdfolkets borg, krigerborga’. Forklaringsmåten gir for dette navnet god mening, men det lar seg vanskelig gjøre å finne noen parallell utvikling for det tredje navnet, *Treginsborg*. Selv om man gikk med på en slik uvanlig grammatisk form og lagingsmåte av forleddet, i egenskap av tre isolertstående riddertidsnavn, finner jeg det derfor rimeligst å vende tilbake til forklaringen av en personbetegnelse laget på et *-inn*-suffiks, enda det også her kan innvendes at de antatt suffigerte formene **Valdins-* og *Folkins-* ikke er helt analoge med den antatte preteritum partisipp-formen *Tregins-*. Går man da ut fra **valdinn* m som et personbetegnende ord, skulle betydningen av *Valdinsholmi* bli ‘herskerens, styrerens befestete holme’.

Wilse (1791: 54) forteller følgende:

Valdisholm (nu Vallandsøe), var i gamle Dage baade berygtet og berømt. Al- lerede Aar 375 efter Christi Fødsel droge Brødrene Halfdan I. og Fridleif III., begge paa eengang Konger i Danmark, ud mot 12 tobenede Bjørne, som alle vare Brødre, nemlig Gerbjørn, Gunbjørn, Arnbjørn, Steenbjørn, Esbjørn, Bjørn &c.¹⁰ [...], [som] forladte af andre deres Forbundne havde retireret sig til Valdisholm.

Wilse viser til Suhms *Historie af Danmark*, som igjen må ha fortellingen fra Saxo. Hos Suhm står «Valdisholm i Vingulmark».¹¹ Man blir derfor interessert i å vite hvilken skriftform av navnet Saxo bruker. Det viser seg at Saxo ikke har noe slikt navn i det hele tatt. Han snakker bare om ei borg på ei øy i ei fossende elv.¹² Når Suhm gjør Valdisholm til åstedet for Saxos eventyrsaga, så er det fordi han kjenner Valdisholm fra Håkon Håkonssons saga.¹³ Når Saxo ikke nevner Valdisholm, bortfaller også muligheten for å finne en forbindelse mellom opplysningen om de 12 tobeinte bjørnene,

10) Wilse 1779 (s. 433), nevner i tillegg *Torbiørn*; det samme gjør Saxo («Thorbjørn» s. 221).

11) Hoel må her ha brukt Suhm bd. 1 s. 180. I en fotnote nevner Suhm navnene på seks av de «12 norske Brødre»; *bjørner* er det ikke snakk om.

12) På «en Holm, der laa midt i et brusende Vandfald» (Saxo s. 220).

13) Jf. Suhm bd. 10 s. 510.

derav én med navnet *Arnbjørn*, og det faktum at Arnbjørn satt som herre på Valdisholm. Ellers kunne man tenkt seg at et sagn om bjørner i menneskeskikkelse lett kunne ha festet seg ved Arnbjørn Jonssons borg.

Det er forresten bare Wilse som taler om «tobenede Bjørne». ¹⁴⁾ Hans for øvrig naturlige slutning er sikkert basert på etterleddet i alle personnavnene. Suhm har etter Saxo bare 12 norske brødre. ¹⁵⁾ Saxo gjengir en eventyrsaga, og forbindelsen mellom sagaens Arnbjørn som én av de norske kjempene og den befestete holmen i ei elv i Norge må nok være et slumpetreff. Ikke bare fordi holmens navn ikke nevnes, men fordi Saxo dør i 1220, ¹⁶⁾ og fordi det før den tid neppe kan ha dannet seg historier omkring Arnbjørn Jonsson som kunne ha blitt blandet inn i en eventyrsaga. Arnbjørn Jonsson dør nemlig 20 år etter Saxo, i 1240 (SNL).

Det naturlige er å tenke seg at holmen fikk sitt navn *Valdinsholmi* da det ble bygd festningsverk der og den fikk sin betydning som militært støttepunkt. I Håkon Håkonssons sluttkapittel fortelles i ett håndskrift (*Frisbok*) at Håkon lot «húsa» Valdinsholm. Om dette er å forstå slik at det før ikke hadde vært bygninger på holmen, kan navnet antas å være oppstått i Håkons tid. – Se nærmere om borga på Valdisholm hos Peter Blix 1897¹⁷⁾ og Gerhard Fischer 1951: 315–17.

Om sagaens ord er å forstå som at Håkon lot bygge på et allerede eksisterende borganlegg, så kan dette i alle tilfeller ikke være særlig mye eldre (Fischer 1953: 146). Typemessig bør navnet stilles til *Folkingsborg* – *Treginsborg*, og en rimelig tanke er at disse, kanskje særlig det første, har dannet mønster for navnet. Begge gårdene *Folkingsborg* har en nær tilknytning til Håkon, men må være fra før hans tid, da han blir født på den ene. Men det er neppe grunn til å tro at gårdene er særlig gamle. Man kunne gjette på at disse *borg*-gårdene er temmelig nyanlagte kongsgårder i Sverre-ætta. At *Folkenborg* i Eidsberg er blitt kirkested, er ikke noe bevis for at gården er gammel. Etter sagaen er den kirkested da Håkon blir født

14) I 1779 (s. 430, 433) skriver Wilse om «12 Brødre», men etter å ha nevnt sju av dem ved navn, omtaler han hvordan «**Biørne**-forsamlingen» ble overrumplet under et drikkelag, og alle, med unntak av Bjørn, ble drept av «Kong Friedlef».

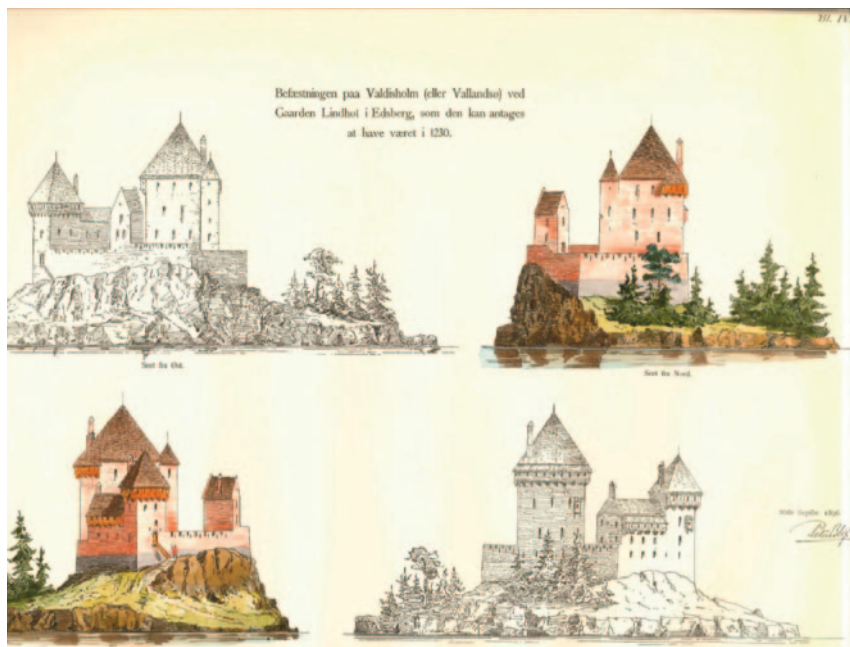
15) Saxo (s. 221) gjengir navn på sju av «Tylvten».

16) Ifølge *Store danske leksikon* (<http://denstoredanske.dk/>; lest 2019) levde Saxo fra ca. 1160 til «efter 1208».

17) Blix gjengir sagnene om holmen etter Suhm (1772) og Wilse (1779 og 1791), men konsentrere seg om utgravningene og en rekonstruksjon av borga, illustrert ved flere planjer.

og kan ha blitt det nettopp i egenskap av kongsgård i Sverre-ætta. Matrikkelskylda synes også å gi en pekepinn om at gården ikke er av de særlig gamle og at den ikke har hatt noen særlig betydning som jordeiendom. Den er litt over 9 mark (1903-matrikkelen). Uten å si at forholdene er direkte sammenliknbare, kan man jamføre med Huseby (gnr. 94) i samme herred – med navn av en gammel kongsgårdstype, der hovebølet alene har en skyld på over 58 mark.¹⁸⁾

Skal vi gjette på at *Folkingsborg*-gårdene ble bygd på kong Sverres tid?

Peter Blix' (1897) rekonstruksjon av Valdisholm.

Litteratur og kilder

AM 81a Fol. = *Det Arnemagnæanske Haandskrift 81a Fol.* (*Skálholtsbók yngsta*) indeholdende Sverris saga, Bøglunga sögur, Hákonar saga Hákonarsonar. Utg. av Den Norske Historiske Kildeskriftkommission ved A. Kjær og L. Holm-Olsen. Kristiania/Oslo 1910–47.

18) I 1647 skyldte Folkensborg 1 skippund og Huseby 4 skippund (Skm. I 34, 38).

Blix, Peter 1897: *Undersøgelser på Valdinsholm i Glommen i Edsberg og paa Stensholmen i Mjøsen*, Kristiania.

BØ = Kåre Hoel: *Bustadnavn i Østfold*. Utg. av Margit Harsson og Tom Schmidt. I–XX. Oslo 1994–2021.

Eirsp. = *Eirspennill* – AM 47 fol – Nórøgs konunga søgur: Magnús góði – Hákon gamli. Udg. af Den norske historiske kildekriftkommission ved Finnur Jónsson. Kristiania 1913–16.

Flateyjarbók = *Flateyjarbok*. En Samling af Norske Konge-Sagaer [...] udgiven efter offentlig Foranstaltning [ved Guðbrandr Vigfusson og C.R. Unger]. Bd. III. Christiania 1868. [*Saga Hákonar konungs gamla*. S. 3–233.]

Fischer, Gerhard 1951: *Norske kongeborger*. I. Oslo.

Fischer, Gerhard 1953: «Norske borger». *Nordisk kultur* XVII. Byggeskikk. Oslo – Stockholm – København.

Frisbok = *Codex Frisianus*. En Samling af norske Konge-Sagaer. Udg. efter offentlig Foranstaltning [ved C.R. Unger]. Christiania 1871. [*Saga Hákonar Hákonarsonar* s. 387–583.]

Fritzner = Fritzner, Johan 1883–96: *Ordbog over det gamle norske Sprog*. I–III. 2. utg. Kristiania. [Bd. IV. Rettelser og tillegg ved Finn Hødnebø. Oslo 1972.]

Heggstad = Leiv Heggstad, Finn Hødnebø, Erik Simensen: *Norrøn ordbok*. 5. utgåva av Gamalnorsk ordbok ved Erik Simensen. Oslo 2008. [3. opplag, utg. 2015].

HHs = *Håkon Hákonssons saga. Hákonar saga Hákonarsonar*. [Kåre Hoel har benyttet utgavene i AM 81a Fol., *Eirspennill*, *Flateyjarbók* og *Frisbok*.]

Hoff, Ingeborg 1946: *Skjetvemålet*. Utsyn over lydveksteren i målet i Skiptvet i Østfold i jamføring med andre østfoldske mål. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1946. No. 1. Oslo.

NgL = *Norges gamle Love indtil 1387*, 1. rekke bd. I, II, III, utg. ved R. Keyser og P.A. Munch. Christiania 1846, 1848, 1849; bd. IV, utg. ved G. Storm, Christiania 1885; bd. V, utg. ved G. Storm og E. Hertzberg, Christiania 1895.

NK = *Norgeskart: no*: <http://norgeskart.no/> (2019).

- Norge I = *Norge i 1743*. Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. 1. Akershus stift og amt. Østfold. Akershus. Utg. av Kristin M. Røgeberg. Riksarkivet. Oslo 2003.
- RB = *Røde bok. Biskop Eysteins Jordebog (Den røde Bog)*. Fortegnelse over det geistlige Gods i Oslo Bispedømme omkring Aar 1400. Udg. ved H.J. Huitfeldt. Christiania 1879.
- Saxo = *Danmarks krønike af Saxe Runemester* fordansket ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig. 2. udg. Kjøbenhavn 1855 [Her vist til 4. utg., Kjøbenhavn 186.]
- Seip, Didrik Arup 1955: *Norsk språkhistorie til omkring 1370*. 2. utgave. Oslo.
- Skm. I = *Skattematrikkelen 1647*. I. Østfold fylke. Utg. av Norsk lokalhistorisk institutt ved Rolf Fladby. Oslo – Bergen 1969.
- SNL = *Store norske leksikon* (<https://snl.no/>; lest 2019).
- Steinnes, Asgaut 1957–58: «Hundekongen». *Historisk tidsskrift*. 38, s. 301–22.
- Suhm, Peter Friderich 1772: *Historie af Danmark fra de ældste Tider til Aar 803*. 1. Kiøbenhavn.
- Suhm, Peter Friderich 1809: *Historie af Danmark*. 10. Fra Aar 1241 til 1286. Kjøbenhavn.
- Wilse, Jacob Nicolaj 1779: *Physisk, oeconomisk og statistisk Beskrivelse over Spydeberg Præstegjeld og Egn i Aggershuus-Stift udi Norge ...* Christiania. [Faksimileutgave, Fredrikshald 1920.]
- Wilse Jacob Nicolaj 1791: «Topographisk Beskrivelse af Edsberg Præstegjeld». *Topographisk Journal*. 2. S. 1–91.
- ØK = Økonomisk kartverk. Kartblad CS 36-5-1 Vamma, utg. 1964.
- 1822 K = Kart i målestokken 1:20 000 i Statens kartverk. Rektangelmålinger; kopi ved AN. Kartblad 15A-6. Tilgjengelig på <https://kartverket.no/Kart/Historiske-kart> (2019).